

КАМ'ЯНСЬКА КУЛЬТУРА — археологічна культура бронзового віку. Датована 19–16 ст. до н. е. Епонімна пам'ятка — поселення Кам'янка поблизу м. Керч АР Крим (неподалік від сучас. переправи через Керчен. протоку). Представлена не поодинокими невеликими стоянками, що характерно для спорідненої **катакомбної культурно-історичної спільності** в Криму, а порівняно щільно розміщеними примор. поселеннями (Юркіно I–IV, Глейки, Маяк I, II, Кам'янка, **Кіммерік**, Чауда, Чалки, Алчак, Меганом, Орджонікідзе та ін.); низкою степ. поселень поблизу стародав. доріг та водних джерел (Єрофєєве, Ленінське, Горностаївка, Кірове, Слюсареве); невеликою кількістю стоянок, пов'язаних із сезон. відгін. скотарством (Белінське, Темір-гора, Зелений Яр, Бакси). Тер. поширення К. к. досить компактна (сх. і пд.-сх. р-ни Криму, ймовірно, р-н Севастополя), вона діаметрально протилежна традиц. центрам життєдіяльності катакомб. культурно-істор. спільності та **багатоваликової (багатопружкової) кераміки культури**. За щільністю й поширенням її можна порівняти з поселеннями Боспору антич. часу. Частина розкопаних поселень К. к. перекрита залишками антич. городищ. Особливості поховань К. к. остаточно не з'ясовані. Можливо, це безкурганні поховання у катакомбах із кромлехами (кільце з каменю навколо могили), розкопані на могильнику Штурмове поблизу Севастополя (Г. Тошев, О. Савеля), та деякі підкурганні поховання з кромлехами на Керчен. п-ві (В. Отрощенко, О. Кислий). У 1930–40-х рр. необхідність виокремлення таких пам'яток у Криму в археол. культуру обстоювали П. Заболоцький, О. Бадер, О. Брюсов. Нині К. к. ідентифіковано як давню місц. культуру, що пов'язувала традиції насел. Криму, Подніпров'я, Подоння, Пн. Кавказу, Пн.-Зх. Причорномор'я та традиції мешканців більш далеких земель. Вона була важливою ланкою формування культури протокочовиків Стародав. світу — загалом відносно бідної матеріально (гіксоси, біблійні ібрі та ін.), проте пристосованої до потреб далеких походів. Так, на поселенні Кам'янка знайдено прадавній кістяний дископодіб. псалій (деталь кінської вузди у бойовому спорядженні), за формою аналог. псаліям із зони степів Євразії, а також із Мікен (Греція), Гази (Палестина) і Рас-Шамри (Сирія). Виявлено й артефакти мореплавання, зокрема на місці розкопок поселення Глейки I — маяк-кострище. Характер. особливістю К. к. на фоні тогочас. степ. культур є її прив'язка до доріг та водних (мор.) шляхів. Активно розвивалися

землеробство і скотарство. У К. к. своєрідно поєдналися риси катакомб. культурно-істор. спільності, частково **ямної культурно-історичної спільності** та культури типу Глейки II, а також з'являються риси культури перехід. періоду багатоваликового стилю. Ліпний керам. посуд переважно круглобокий, горщики вертикал. пропорцій мають різко відхилений вінець, горщики горизонт. пропорцій бочкоподібні. Від знахідок культури багатоваликової кераміки керам. вироби К. к. відрізняються нечисленністю форм чітко зламаною профілю, бідністю орнаментативної, наявністю підлощеної кераміки, оригінальністю (трансформація катакомб. горщиків), наявністю горщиків із внутр. виступом для утримання кришки. Носії К. к. зводили житла легкої конструкції та кам'яні з використанням дерева, будували потужні кам'яні стіни й еспланади на схилах. Конструктивні особливості споруд (Планерське I та ін.) свідчать про те, що їхні будівники були знайомі з технологією зведення потуж. фортифікац. укріплень. Генетичні зв'язки К. к. простежуються до культур ранньокатакомб. часу. В пізньокатакомб. період носії К. к. потрапили у коло відносин, що просторово охоплювали р-ни Близького Сходу. При цьому поселення Кам'янка, очевидно, відігравало роль своєрід. міжкультур. форпосту й перевалоч. пункту. З погляду істор. географії та теорії реконструкції середовищ, це поселення — зменшений аналог поселення Троя того ж часу: обидва розміщено на підвищеннях над древньою лукою поблизу мор. протоки (Боспор Кіммерійський — Геллеспонт), поряд із ними були поселення-попередники (Глейки II — Карагач), джерела питної води та шляхи. Поява на поселеннях К. к. воїнів-колісничих, які використовували дисковидні псалії (20 — поч. 17 ст. до н. е.), засвідчує період її розквіту. Тривалий час К. к. співіснувала з катакомб. культурно-істор. спільністю та культурою багатоваликової кераміки. Її зникнення, ймовірно, пов'язане з порушенням традиц. актив. контактів через Керчен. протоку.

Рекомендована література

1. Рыбалова В. Д. Поселение Каменка в Восточном Крыму // Археол. сб. Гос. Эрмитажа. 1974. Вып. 16;
2. Кислий О. Є. Основні риси кам'янської культури Східного Криму // Археологія. 2006. № 3.

О. Є. Кислий

Бібліографічний опис:

Кам'янська культура / О. Є. Кислий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-10996>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).